

Роздуми про українську мову та культуру в Донецькій області

Олекса Тихий

Хто не знає свого минулого, той не вартий і майбутнього. Хто не шанує визначних людей свого народу, той сам не годен пошани.

М. Рильський

Донецька область займає територію, на якій кочували, змінюючи одні одних скити, сармати, авари, болгари, племена салтівської культури, печеніги, торки, половці, хозари, татаро-монголи.

В добу Київської Русі князі влаштовували походи на кочові племена, досягали берегів Дону та Азовського моря і вже в той час мали вплив на наші землі.

Після татаро-монгольської навали, фєвдального роздроблення та ослаблення Київської Русі територія Донецької області протягом кількох століть залишалась малозаселеною, була диким степом, де кочували різні орди, що входили до складу Кримського ханства. Войовничі кочовники на диких степах випасали худобу й часто через них заради грабежів та ясиру нападали на Україну, Польщу, Молдавію та Московську державу.

У XVI столітті за Дніпровськими порогами оселяються козаки. Це українська молодь, що йшла в дикі, незаселені місця захищати рідний край від нападів кримських татар та підлеглих їм орд, що кочували в дикому степу та на Північному Кавказі. Козаки жили кошем, вибирали собі отамана і щоб відомстити татарам та ради добичі (козацький хліб), робили напади на Крим та інші міста по узбережжю Азовського та Чорного морів. Відвага, героїзм, військова доблесть козаків оспівана в тисячах народних, пісень, в думах та художніх творах українських та іноземних письменників та митців.

Уже в XVI, а особливо в XVII столітті, на території нашої області появляється багато сторожових постів (паланок) запорозьких козаків, як наприклад: Зайцівська, Ясинуватська. Домаха, Першаківська, Бахмутська, Святогорівська та інші. Спочатку там протягом літа несли сторожову службу безсімейні чоловіки, а згодом почали селитися сім'ями, утворюючи хутори. І з роками таких поселенців-козаків було щораз більше. Основними рисами наших предків були волелюбність, безстрашність, сильна любов до України, свого народу та його віри, заради яких вони ризикували життям і долею своїх дітей. Тяжка була доля полонених. Бранців-чоловіків приковували до весел на галерах, жінок та дівчат продавали в рабство та гареми, а з хлопчиків робили яничарів (рабів-

воїнів) кримських ханів та турецьких султанів. Хлопчиків-бранців учили військовій справі, прививали ненависть до всіх народів, а особливо до рідного, любов до мундира, нагород та похвал з боку начальства.

Запорожці вважали себе вояками польських королів, а після успішної війни Богдана Хмельницького проти Польщі та періоду у підданстві Московської держави на основі березневих статей 1654 року, - вояками Московських царів. Але запорожці не визнавали над собою ніякої (нічиєї) влади і становили незалежну військову республіку.

Після посилення польського гніту на Правобережній Україні в XVII столітті почалося масове переселення українських селян на незайняті території, що були землею Московської держави. Люди селилися слободами і теж зазнавали руйнувань та полону від різних кочових орд. Після з них були утворені Слобідські козацькі полки. Частина колишньої Слобідської України входить до складу Донецької області (Слов'янський, Краснолиманський, Артемівський р-ни). Частина області колись входила до складу земель Війська Донського (Амвросіївський, Тельмановський, Новоазовський р-ни).

Після обмежень Петром I та знищення Катериною II Гетьманщини (самоврядування на Україні згідно договірних умов з царем Олексієм Михайловичем), а потім і знищення Запорозької Січі, московські царі надавали дворянські права та привілеї колишній козацькій старшині, закріпачували селян-землеробів (посполитні) та козацьку бідноту. Царі роздавали землі запорожців своїм фаворитам, військовій знаті, переселеним з Криму грекам, німецьким колоністам (звільняючи останніх від будь-яких податків на 50 літ та військової служби назавжди), переселеним євреям, сербам, амнестованим розкольникам.

Запровадження кріпосного права, посилення гніту, податки, малоземелля викликали бунти, особливо серед бідноти, котра зокрема приймала участь в селянських війнах під проводом Степана Разіна Бахмутського отамана Кіндрата Булавіна. Але, ні утиски, ні сваволя поміщиків не перешкодили нашим волелюбним предкам передавати від покоління до покоління чарівні українські пісні, казки, думи, обряди, традиції і наш найдорожчий скарб - мову.

У другій половині XIX ст. починається бурхливий розвиток промисловости в Донбасі. У пошуках ліпшої долі сюди на заробітки тягнуться тисячі людей, особливо з перенаселених центральних губерній Росії. Міста нашої області стають в основному російськими. Але на шахти та заводи йшла й частина обездоленого безземельного українського селянства. Капіталісти та царські чиновники не дбали про культуру та освіту трудового люду. Шкіл було дуже мало - і ті російські, німецькі та єврейські. Українське населення мусіло або русифікуватись, або залишатись без будь-якої освіти. Але і в той тяжкий час не вмерли почуття національної гордості і культура українців у Донбасі.

З перемогою Жовтневої революції був ліквідований як економічний так національний гніт усіх народів Російської імперії. Вільні українці в Донбасі одержали рівні права з росіянами. Тобто, українські школи, театри, газети, клуби та хати-читальні, хори, драмгуртки тощо.

Період культу особи дещо уповільнив розвиток української культури, зокрема в Донбасі. Особливо відчутні були репресії проти діячів української культури, вчителів,

письменників. Тепер вони реабілітовані і повернені народіві.

Кто не принадлежит своему Отечеству, тот не принадлежит и человечеству.

В. Г. Белінський

Нині Донецька область належить до суверенної національної держави робітників і селян - Української РСР. В області проживає 4.9 мільйонів чоловік. З них 2.7 мільйонів українців (55.1%); 1.9 мільйонів росіян (38.8%); 107 тисяч греків (2.2%); 73 тисяч білорусів (1.5%); 2.4% інших національностей. Оскільки в області проживає понад 10% всього населення республіки, її питома вага як в промисловості, так і в сільському господарстві та культурі дуже висока. Всім відомі досягнення області в галузі матеріального виробництва, а про культуру, мову та освіту хочеться поділитись своїми думками в цій статті.

Є в області 4 державних драматичних театри, один оперний та одна філармонія. В кількісному відношенні це дуже мало. І лиш незначний відсоток людей може користуватись послугами великого мистецтва. До того ж всі театри російські і за мовою і духом. Отже корінне (тубільне) населення зовсім позбавлене мистецького життя. Палаці культури, клуби, палаці піонерів теж уникають української тематики і мови. Є велика мережа кінотеатрів, але в жодному з них не демонструється жоден фільм українською мовою. Мова телепередач та радіо в області також на 80-90% російська.

В науково-дослідних установах, вузах, технікумах, державних установах, на підприємствах та залізницях також зреклися української мови повністю чи майже повністю.

Школи - основні заклади формування громадян у виробничому, культурному і патріотичному пляні. А в Краматорську, Дружківці, Костянтинівні, Артемівську, Горлівці, Жданові, Донецьку, а може і в неназваних мною містах, українських шкіл зовсім немає. Всі дитячі садки та ясла чомусь російські. А в містах же проживає понад 2 мільйони тих, що називають себе українцями. А багато українців соромляться навіть називатись «плебейською» національністю своїх предків. І ці два мільйони українців дивляться кінофільми і телепередачі, читають книги та газети російською мовою, вчать дітей в дошкільних закладах, школах та вузах чужою їм мовою.

Політика Радянського Союзу в національному питанні - рівноправність, дружба, суверенітет...

В Радянському Союзі відбувається вільний розвиток національних мов. Кожна людина має цілковиту свободу говорити, виховувати і навчати своїх дітей будь-якою мовою. Не допускається ніяких привілеїв, обмежень або примусу щодо навчання тих чи інших мов.

Основи наукового комунізму.

Чи можна говорити про рівноправність 2 мільйонів українців, понад 100 тисяч греків, десятків тисяч білорусів, євреїв, татар, та інших національностей у нашій області, якщо вони змушені зрікатись рідної мови, національних традицій, обрядів тощо? Рівні права на зарплату, ресторан чи магазин це ж ще не рівноправність.

Дружба ґрунтується на взаємній симпатії, взаєморозумінні, взаємодопомозі. Чи можна говорити про дружбу, коли значна частина вчителів області зневажливо ставиться до української мови, дивиться на українців, як на щось відживаюче, неповноцінне, не вчить їхньої мови, не боліє за їхнє теперішнє та майбутнє, а навпаки заохочує українців до асиміляції, денационалізації чи, як іноді говорять, злиття націй.

Сьогодні дуже багато людей без сорому кажуть: «Які там ми українці, ми - перевертні, «хахли». «Я українець, но не люблю українського языка». «А мені всьо равно, яким языком чоловік балакає, аби хороший був». «Я знаю українській язык, всьо понимаю, а розговаривать і читать не могу». «А для чого він нужний як всьо, візде по-руському». «Я вообще не понимаю, к чему сейчас национализм (мав на увазі українську мову), если вся литература на русском языке».

Ніхто силою не віднімає в українців Донбасу, як і в жодної іншої нації чи народности СРСР, рідної мови. І уряд, і партія за її всебічний розвиток...

Той не марксист, той не демократ, хто не визнає і не відстоює рівноправности нації і мов, не бореться ї усяким національним гнітом, або нерівноправністю. Це безперечно.

В. І Ленін

Пожалуй нет человека, который не испытывал бы неискоренимого чувства любви, привязанности к земле дедов и прадедов, родной культуре, к своему языку, своим традициям и обычаям.

Л. И. Брежнев

Треба бережливо, з повагою ставитись до нашої рідної, чудової української мови. Це наш скарб, велика спадщина, яку кожний з нас і в першу чергу ви, письменники, повинні берегти і розвивати.

П. Шелест

Зрікатись рідної мови презирливо і аморально.

О. Гончар

Як же убого виглядають у світлі цих висловлювань люди з поглядами на рідну мову, що приведені вище, батьки, що приводять семилітню дитину до школи і кажуть: «Запишіть у руське», учителі, яким байдуже якою мовою викладати математику, хемію чи іноземну мову (аби побільше годин), працівники органів народної освіти, що без жаху, а часом і з радістю підписують накази чи розпорядження про перехід школи на російську мову викладання.

Скажена травля українського народу Польщею, цісарською Австро-Угорщиною та російським царатом (тюрма народів) не змогла знищити народу. Не допомогли цьому ні

Унія, ні Валуєвські циркуляри. То невже ж в епоху розквіту націй, національних культур, національно-визвольних рухів у всьому світі мають щезнути 2.7 мільйонів українців Донецької області?

Багато десятиліть царські чиновники та їх прихвостні з українського панства твердили: «Не было, нет и быть не может». На весь інтелігентний Київ тільки 4 родини говорили українською мовою (Лисенко, Косачі, Старицькі, Литецькі), а в Донбасі може і того менше. Але чиновники та прихвостні пішли в небуття і згадуються тільки, як кати народу, а народ жив, живе і житиме. Та чи дозволяє тверде переконання в безсмерті народу залишатись байдужими до очевидного процесу асиміляції - ні, не дозволяє. Бо така байдужість - свідоме гальмування культурного розвитку нації, бо зі знищення мови знищуються всі культурні надбання народу, потенційні уми, таланти, генії. І хто оцінить втрати народу за століття історії в результаті гальмування розвитку мови? Частина наших талантів та геніїв служила іншим народам, зокрема російському (Феофан Прокопович, Гоголь, Короленко, Скліфосовський, Остроградський, Рєпін, Корольов), італійському (Соломія Крушельницька, Олександр Мишуга), польському, німецькому та ін. А скільки їх загинуло, не розвинувшись?

Как это необходимо, чтобы человек с детства чувствовал аромат родной земли и аромат родной речи.

(З брошури Г. Л. Могилевської «Познание прекрасного» Пед. ф-т, Л, 6, 1971 р.).

Буквально в останні роки в Кіндратівській сільській 8-річній школі ставало все менше і менше учнів, бо в кількох кілометрах від села розташоване місто Дружківка і учні переходили до Дружківських шкіл (бо вони російські). Контингент учнів катастрофічне падав і школа опинилась перед загрозою закриття. Органи освіти постановили зробити її російською. І зразу стало втричі більше учнів. А ті 60 чи 70 учнів, що вчилися українською мовою та їх батьки? Може вони збунтувалися? Може вимагали для себе законного права вчитись та вчити своїх дітей рідною мовою? Може перевели дітей до сусідньої української школи? Нічого такого не сталося. Чи не схоже це на Шевченкове: «Німі на панщину ідуть...» Німі зрікаються національної гордості, національного лиця.

В селищі Мала Іллінівка (м. Артемівськ) проживає не більше 2-5% неукраїнського населення. А школа російська. І стала такою в останні 5-6 літ. Діти вдома і на вулиці говорять українською мовою, а в школі російською. У племінника-шестикласника в зошиті прочитав: «Построить треугольник за углом й двумя сторонами». Питаю, невже так можна? Каже: «Так диктував учитель». І не дивно. Бо ж може він 20-30 літ говорив: «побудувати трикутник за кутом», а тут, раптом, треба заробляти гроші вже російською мовою. А це ж нелегко не лише дітям.

Що ж набудуть такі вихованці? Краси та величі творінь Пушкіна, Тургєнєва чи Достоевського вони не збагнуть, бо нікому не дано відчути те, що не впливає з цілого життя, коженденного вживання і думання, що не є музикою душі. А на Шевченка, Нечуя-Левицького, Лесю Українку, а тим більше В. Стефаніка, чи М. Черемшину, діти дивляться як на іноземних. Бо батьки та бабусі говорять на місцевому діалекті на теми далекі від ідей письменників та й у їх лексиконі далеко не всі слова клясиків літератури.

До того ж батькам часто «всьо равно яким язиком балакать». Ось і залишається вихованим та навченим таким робом людям їсти, спати, працювати, споглядати телевізор (байдуже що, аби не опера, симфонія чи п'еса), почитувати романи (щоб взнати піймають, чи не піймають шпіона, розлюбить чи не розлюбить і т. п.), дивитись «хороші» кіна («отдыхательние» і «переживательние»), футбол. А чим же таке життя відрізняється від тваринного? Адже і тварини працюють (коні, воли, ішаки тягають вантажі, собаки гавкають, коти ловлять миш, корови дають молоко, вівці шерсть, і т. п.), сплять, вибрикують, чистяться, часто дивляться з цікавістю за грою чи бійкою інших тварин. А ми ж прагнемо виховати свідомого, мислячого, культурного будівника майбутнього. Чи ж можна тут обійтись без рідної мови?

Радянський Союз - багатонаціональна держава і кожний служить їй як росіянин, грузин, естонець, киргиз, українець чи білорус, а не як мамлюк, яничар, безбатченко-космополіт, перевертень чи хахол, чорномазий, косоглазий чи звер.

В кого не болить душа за рідну землю, за свій народ - не любить нікого й нічого, той живе лише для того, щоб натоптати черево. Не можна бути патріотом Радянського Союзу, якщо не є патріотом свого народу, який дав тобі життя, створив культуру, традиції, обряди, мову.

*Земле рідна!..
Хто тебе любов'ю обікраде,
Хто твої турботи обмине,
Хай того земне тяжіння зрадить
І з прокляттям безвість проковтне.
В. Симоненко*

Сьогодні українська мова в Донецькій області є другорядною, нижчою, необов'язковою для вивчення, приреченою на злиття. Але вона ще звучить по радіо, телевізору, в кіножурналах, в піснях під час випивок. Теперішнє ж покоління вчилоса в українських школах, знає українську мову тільки не говорить нею, бо дехто (може один із 100 чоловік) не вчив, не знає її.

А що ж буде через 20-30 літ? Ким стануть сьогоднішні діти, що від колиски чують тільки суржик та російську мову, в школі вивчають українську, як іноземну? Невже наші діти та внуки під час переписів будуть записувати себе: «Національність - совецький, українського проісходження, родной язык - донбаскій»?

Негр, як ознаку приналежності до свого племені може показати колір шкіри, узбек чи киргиз - очі. А на що ж вкаже українець? Вже сьогодні можна почути серед робітників: «Здесь нет України. Покажи мне хоть одного настоящего украинца». Таке становище веде до занепаду культури, хоч шкіл стає чимраз більше і діти вчаться більше років. А може ж привести і до гайдамаччини?

Українці, що великими масами живуть в Краснодарському краї, центральних районах Росії (Курська, Білгородська, Волгоградська області), Алтайському краї та інших районах Росії майже асимілювались і в них лишилися українськими тільки прізвища. З точки зору тих українців, що прагнуть тільки задовольнити черево, з точки зору американця чи

француза, який і не знає, що є там десь якісь українці чи білоруси, для якого весь Радянський Союз - Росія і, нарешті, для росіянина, що є тільки ходячим шлунком, байдуже те, що асимілювались кілька мільйонів українців (стали рускими українського походження, чи українцями - а рідна мова російська) чи стали американцями польського чи російського походження. Але тим, хто думає про майбутнє, про культуру, про прогрес людства, байдуже бути не може.

Очевидно, що сьогоденне становище в галузі культури та освіти в Донецькій області веде до асиміляції українського корінного населення (2.7 мільйони чоловік).

Для усунення ненормального становища, що склалося в області в останні десятиліття і веде до асиміляції годилось би:

1. Видати масовим тиражем по найдешевшій ціні збірку висловлювань (типу «Цікаві бувальщини», «Музиканти сміються» чи «Золотые россыпи»), про українську мову та мову взагалі, про Батьківщину, про Україну, визначних людей минулого і сучасних.
2. Видати книгу, що вчила б як буквар грамоті любити, шанувати людську гідність, свій народ. Радянський Союз, всіх людей Землі. Якщо такої книги нема, оголосити конкурс.
3. Щоб вчителі ніде не соромились говорити рідною українською мовою, не обмежувались місцевим діалектом, не говорили суржиком, щоб послідовно, вперто, завзято, з любов'ю вкладали в душі дітей та їх батьків свідомість належності до української нації, розкривали культурні та мовні багатства народу, постійно доводили, що людина без патріотичних устремлінь, без свідомої праці на користь свого народу (в першу чергу), без свідомого творення добра - це віл, вартий тільки того, щоб його запрягали в ярмо.
4. Не приймати вчителем будь-якого предмета людину, що не знає, не шанує української мови та культури.
5. Ганьбити тих, хто питає учнів чи студентів, якою мовою вести курс чи предмет, українською чи російською («мені однаково»).
6. Зупиняти тих батьків та дітей, що рвуться до російських шкіл, так як зупиняємо дітей, що біжать на вулицю з інтенсивним транспортним рухом, чи хочуть встромити руку в острік, кислоту чи вогонь по незнанню, нерозумінню. Постійно доводити, що: «Все на світі можна вибрати, сину, не можна вибрати тільки Батьківщину» (В. Симоненко).
7. Запропонувати іншу роботу вчителям, що чванливо кажуть: «Українській мові - це теляча мова» (слова директора української (!!!) школи); «Я не знаю української мови, он мне не нужен і вообще не нужен» (чув від багатьох вчителів).
8. Щоб у книгарнях працювали люди, які б знали свій товар, уміло рекомендували покупцеві, замовляли б не лише ходовий товар (про шпигунів та любов), а й високохудожню, патріотичну літературу. Щоб кращі здобутки українського красного письменства виходили не 30-тисячним тиражем (один примірник на 1000-1500 чоловік), а поезії 8 тисяч (один примірник на 5000 чол.), а мільйонними тиражами. А скільки їх,

таких працівників книгарень та бібліотек, що взагалі не читають і трьох слів по-українськи зв'язати не можуть!

9. Щоб працівники музеїв, у тім числі народних, розкривали правдиву історію народу, його боротьбу за життя, боротьбу проти всіх поневолювачів та експлуататорів. І знову ж, як може бути працівником музею людина, що не знає, або зневажливо відноситься до мови народу, велич та історію якого вивчав та показує відвідувачам? А як часто доводиться таке зустрічати.

10. Щоб преса, радіо, телебачення систематично, дохідливе доносили до кожного громадянина культурні, наукові, технічні досягнення українського народу. Наші здобутки не найбільші в світі, але вони повинні бути для всіх нас найдорожчими, бо вони наші, наша слава, наша гордість.

11. Щоб закон у судовому порядку позбавляв громадянства Української РСР кожного, хто зневажає Україну, український народ, українську мову. Щоб суд з найширшим сповіщенням громадськості виносив вироки - громадську догану тим, хто з необережності чи несвідомо так чи інакше діяв на шкоду українському народові.

12. При влаштуванні на роботу, скороченні штатів, наданні квартир, прийомі до вузів та технікумів надавати перевагу місцевим жителям.

13. Ганьбити тих місцевих жителів (хочби і росіян за національністю), що співають пісню «Россия - родина моя», адже це нісенітниця. Росії як імперії давно нема. На її місці Радянський Союз - добровільне об'єднання народів. Як же розуміти того, хто живе в Донеччині, на Україні, а батьківщиною має Росію? Емігрантом чи окупантом? Як би подивились на індуса чи канадця, який твердив би, що його батьківщина Англія (на тій підставі, що Індія та Канада входять до співдружності)?

14. Щоб Донецьке радіо та телебачення вели передачі тільки українською мовою і транслювали б Київ та інші українські радіо та телецентри. Для трансляції з Москви годилось би мати окремі, подібні до «Маяка», центр та канал.

15. Щоб на вулицях та дорогах місцевого значення всі надписи, лозунги, вказівні знаки були написані українською мовою.

16. Щоб українські кіностудії та кінолюбители зняли серії фільмів під назвою «Скарби української культури» (наприклад: «Церковна архітектура», «Заповідники, ботанічні сади та парки України», «Історичні пам'ятники та фортеці», «По залях музеїв України» і т. п.). Забезпечити такими стрічками всі школи та передавати по телевізору, як зараз передається з Москви чи не найлюбиміша у найрізноманітніших телеглядачів передача «Клуб кінопутешествий».

У багатьох країнах національно-визвольні рухи проходили і проходять під гаслами «Америка для американців», «Індія для індусів» і т. п. Чи підійшло б гасло «Донбас для українців»? - Ні. Бо Донбас уже півстоліття - невід'ємна складова частина суверенної України. В Донбасі значний відсоток жителів інших національностей, що живуть тут протягом багатьох, іноді багатьох десятків, поколінь. Такими є греки, росіяни. Донеччина

давно стала їхньою батьківщиною, іншої вони не знають. Багато з них вважають рідною мовою українську, а серби взагалі втратили свою національну приналежність. Кожна людина вправі будь-де зберігати своє національне лице, свою мову, культуру, традиції, прагнути і мати змогу повернутись на землю своїх предків. Все це повинні мати і неукраїнці в Донеччині. Але вони не можуть мати права, їдучи на возі українського народу, робити йому зло, зневажати його, своїми вчинками та поведінкою продовжувати віджилі та давно засуджені шовіністичні тенденції. Політика царів сприяла шовіністичній діяльності кожного великороса, від титулованого чиновника чи технічного спеціаліста до некваліфікованого робітника чи селянина включно. Зараз же для цього нема жодних підстав.

Кожна людина має право говорити в кругу сім'ї, з своїми одноплемінцями рідною мовою. Годилось би заохочувати створення греками, білорусами, росіянами, євреями, татарами та іншими представниками національних меншин у Донбасі національних суспільно-культурних товариств з метою вивчення рідної мови, культури та історії свого народу, взаємодопомоги тощо. Сприяти їм шляхом надання приміщень, засобів для друкування газет чи листів і т. п., як то з успіхом робиться для нацменшостей в Польщі, Чехо-Словаччині, Канаді та інших країнах.

Всі середні школи, технікуми, ПТУ, вузи повинні б стати українськими. Початкову ж освіту діти росіян, греків, білорусів, євреїв, татар та інших можуть одержувати рідною мовою з паралельним вивченням української.

Вивчення російської мови починати не з 2-гої кляси, а з 5-6-ої кляси, коли дитина в основному вже знатиме рідну мову. Іноземну мову зробити необов'язковим предметом, щоб вивчали лише ті, хто хочуть і можуть вивчати її так, щоб могли читати і говорити.

Сьогодні можна часто почути в робітничому середовищі: хохол, кацап, чорномазий, звер. І це не викликає в людей обурення, гніву чи навіть осуду. Годилось би суворо карати будь-яку дискримінацію та образи людей за їх національну приналежність.

Погане знання української мови в Донецькій області (так і російської теж) зумовлене на мою думку такими причинами:

1. Розвінчаною нині Сталінською концепцією про відмирання мов і що колись буде єдина в світі мова, яка не буде ні російською, ні...
2. Майже насильницьке перемішування спеціалістів, коли випускників українських вузів направляли в Росію та інші республіки, а на Україну присилали спеціалістів з інших республік. І часто українці назавжди залишались за межами України, а росіяни назавжди на Україні.
3. Гнилим переконанням багатьох людей, що «риба шукає де глибше, а людина де лучче». Тобто, що людина живе і працює там, де більше платять, де краща природа чи клімат, де дешевші овочі, фрукти, м'ясо. А прислів'я годилось би доточити словами «якщо в людини риб'ячий мозок».
4. Двомовне навчання починається з другої кляси - і формальне вивчення мов, особливо

української.

5. Погана мова газет, радіо, шкільних підручників, учителів.

6. Що багато хто думає, що українською мовою звучать тільки сміховинки та пісні, а не знає, що існує велика українська література, що на українську мову перекладено безліч творів світової класики, твори класиків марксизму-ленінізму, написано та перекладено тисячі праць з усіх галузей науки, техніки, філософії, мистецтва. Нема на світі такого, чого не можна було б сказати чи написати українською мовою.

7. Нерозуміння учнями, батьками та й учителями того очевидного факту, що не можна вивчити чужої мови, не вивчивши як слід рідної.

Автор статті народився і виріс у донецькому селі. Вчився в Дніпропетровську, Одесі, Москві. Працював учителем, будівником, вантажником та кваліфікованим робітником на заводі. Зараз працює слюсарем-монтажником на будівництві електростанцій. Відбув рік у Володимирській тюрмі та 6 років у Мордовських таборах. Злочину ніякого не вчинив. Чимало подорожував, здебільшого по Україні.

Скрізь і з усіма на Україні я говорив українською мовою, в тім числі з росіянами і не зустрічав осуду чи зневаги за це. Скорше симпатії і, зокрема, тих росіян, які не можуть говорити по-українськи і навіть мало розуміють. Цей власний досвід в якійсь мірі свідчить про підсвідоме шанування права кожного українця користуватись рідною мовою.

В одній установі в місті Дружківці мені сказала зав.: «К нам поступило 4320 заявлений й тільки одно Ваше по-українськи, и я же Вам нічого не говорю». Пізніше вона назвала мене націоналістом за вимогу видати документ українською мовою. Але зразу ж відчула, що сказала не те і схаменулась. Розійшлись по-людськи, без образ.

Багато з тих, кого доводиться запитати щось на вулиці чи в установі, не розуміє окремих слів і без гніву, доброзичливо просить сказати, що значить незрозуміле слово по-російськи. Багато хто пробує підтримувати розмову українською мовою, але не виходить через брак лексичного матеріалу. І лише одиниці із сотень вбачають в цьому націоналізм, не маючи найменшого поняття, що воно таке. Адже кожній скільки-небудь грамотній людині відомо, що національна гордість, любов до землі дідів та прадідів, любов до рідної мови не має нічого спільного з націоналізмом.

Я не говорю, як те робили нацисти в Німеччині, царські держиморди, польські ксьондзи та магнати, поодинокі росіяни, на жаль, і тепер (весь Советський Союз - зто Россия), що українською мовою говоритиме весь світ, вся Росія, чи Польща. Але для мене, для кожного українця мова має стати святиною, найдорожчим скарбом. А для кожного з національних меншостей обов'язково й знати, хоч і не вважати святиною, якою для нього має бути його рідна мова. Так же записано в законах, так говорять письменники, визначні діячі партії, партійні документи. Цією статтею хотілось би:

1. Пробудити в своїх земляків українців свідомість приналежності до окремішнього українського народу, одного з багатьох братніх слов'янських народів (росіяни, білоруси, болгары, серби, словенці, словаки, чехи, поляки).

2. Розбудити приспану любов до рідного краю, його культури, героїчного (хоч і трагічного) минулого, щоб прекрасним стало майбутнє.

3. Закликати кожного українця до свідомої праці на користь рідного народу. Батьківщини, України.

4. Звернутись до кожного неукраїнця області з закликом: «Будьмо братами! Шануйте, поважайте мову, культуру, традиції народу, на землі якого живете, хліб якого їсте».

Автор проти будь-якого примусу у вивченні мов, у тім числі й рідної української. Хай все буде добровільне, але щоб кожний знав, що без знання української мови перед юнаком чи дівчиною будуть закриті двері вузів та технікумів України, виключені керівні посади в установах та підприємствах, робота в бібліотеках, книгарнях, музеях, школах та дошкільних закладах України та скрізь де працівник має справу з людьми. Такі заходи підняли б авторитет мови і вона зайняла б таке місце, яке й належить їй по праву суверенності республіки. Від цього ніхто нічого не втратив би, а у вигаї були б усі, в тім числі росіяни та інші національні меншості області, а також українська культура, культура Радянського Союзу та світова культура.

Автор усвідомляє, що написав слабо аргументовано, може без достатнього логічного зв'язку і переконливості, привів мало яскравих фактів, але думає краще хай буде хоч це, ніж нічого. Хочеться, щоб стаття зіграла роль хоч слабенького сигналу тривоги у зв'язку з ненормальним становищем з мовою та освітою в Донецькій області. (Хоч мабуть годилося б бити в усі дзвони). Сподіваюсь, що на цю статтю відгукнуться журналісти, вчителі, юристи, мовознавці та інші спеціалісти, розроблять тему з науковою аргументацією, з посиланням на документи, історію, доповнять, поправлять помилки та огріхи автора.

З місяць тому я закінчив роботу над цією статтею і почав пошуки де б надрукувати її на українській машинці. Поїхав до міста Дружківки. Висить об'ява «Машинописные работы». Зайшов. Запитав. Сказала машиністка: «Пожалуйста: 12-13 коп. за страницу». А коли сказав, що українською мовою, заявила: «Что Вы, у меня русская машинка. Если бы несколько строчек, зто еще можно было бы, а такой объём мне не под силу».

Таке ж саме мені сказали в «Бюро добрих послуг» в м. Краматорську. У Слов'янську мене майже звинуватили в тому, що я так «чисто» говорю по-українськи («Здесь никто так не говорит»). Машиністка (очевидно українка) сказала: «Зачем мне зто нужно. По-русски я напечатала бы за час, а по-украинськи мне мало сидеть три часа, а то й больше». Я запитав, а де ж можна надрукувати? «Поезжайте в Москву, там й напечатают». Пішов до редакції Слов'янської районної газети «Комуніст». Там сказали, що машиністка тільки одна і навіть для себе не встигає друкувати. Порекомендували звернутись в педагогічний інститут. Зайшов у суд. Там подивились на мене, як на іноземця і сказали традиційне: «Что Ви? На украинском не печатаем». В педагогічному інституті теж сказали, що машинки російські.

Ці мої ходіння теж свідчать про те, що українська мова в Донецькій області стала другорядною, приреченою на злиття. Добрі послуги роблять тільки російською мовою.

30 грудня 1971 року дав струм енергоблок Слов'янської ДРЕС на 800000 квт. Був мітинг. І я, як монтажник, був на ньому. Виступали керівники будівництва, партійні керівники, передовики виробництва і жоден не сказав жодного слова українською мовою, ніби це було не на Україні, а десь в Росії. Це теж свідчить про другорядність, нижчість української мови в Донецькій області.

2. I. 1972

Моя адреса: 343260 Донецька область,
м. Дружківка-5, хут. Іжевка
Тихий Олексій Іванович

Зараз у відрядженні:
м. Слов'янск, с. Миколаївка. Гуртож. IV. к. 30.